

38. *Ranschburg, Pál*: Az emberi elme. Budapest, Pantheon. 1923.
39. *Reko, Viktor*: Spracherlernung mit der Hilfe der Sprechmaschine. Stuttgart. Violet. 1908.
40. *Schmidt, Otto*: Methodik des englischen Unterrichts. Berlin und Bonn, Dümmler. 1929.
41. *Smuts, Adrian J.* (Capetown): Trends and Novelties in Modern Education. International Education Review. 1938. No. 5.
42. *Stolitzka, J.*: Die Schallplatte im Unterricht. Pädagogischer Führer. 1937.
43. *Strohmeier, Hans*: Methodik des neusprachlichen Unterrichts. Berlin und Hamburg. Westermann. 1928.
44. *Surkamp*: Die Sprechmaschine als Hilfsmittel für Unterricht und Studium der neueren Sprachen. Stuttgart. Violet. 1926. (II. Aufl.)
45. *Tanternv*, a gimnázium és a leánygimnázium számára. Budapest. Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, 1938.
46. *Thudicum*, : Manuel pratique de diction française. Genf. 1926. (V. ed.)
47. *Unterricht und Sprechmaschine*. Viktor Reko szerk. megjelenő folyóirat, 1909-óta Violet. Stuttgart.
48. *Részletes utasítások*, a gimnázium és leánygimnázium tantervéhez. I. II. köt. Budapest. Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. 1938.
49. *Wolter—Olbrich—Plaut*: Das Grammophon im Unterricht der neueren Sprachen. Frankfurt, Diesterweg. 1910. (Wolter, Olbrich és Plaut-tól idézett részletek erre vonatkoznak.)

Berg Pál.

A nagytarcsai Tessedik Népfőiskola

Ha szimbolikus is az iskola elnevezése, munkája viszont híven tükrözi Tessedik valóságérzékét. Tessedik már a 18-ik században könyvekben, javaslatokban sürgette s a szarvasi ipari és gazdasági iskolában meg is valósította a gazdasági nevelést, a tudatos, művelt gazdák képzését. *Tizenkét paragrafus* című tanügyi javaslatában, melyet megszívlelésül a pozsonyi kulturális bizottságnak ajánlott, tervszerűen el akarja tüntetni az eddigi normáltanítás hiányait és pedig gazdasági tanítással, mert

„általá a gyermeki erőt saját tevékenysége felkeltésével a legjobban ösztönözzük, felélesztjük, tágtítjuk, gyarapítjuk, erősítjük, irányítjuk és korai foglalkoztatásuk által eljövendő hivatásukra előkészítjük, a nagy közönség szolgálatára edzetté tesszük és a fejlődő nemzeti ipar szolgálatára állítjuk... Hasonló módon jól nevelt gyermekek mellett tekintetbe véve az én közhasznú berendezéseimet, intézményeimet, munkáimat, termékeimet, a nemzetfejlesztésben sok jó eredményt lehet elérni. Tekintsek meg (bizalommal és édes megnyugvással hivatkozom rá), mily sok jó hatása volt Magyarországon az első gyakorlati, gazdasági iskolának, s mily hatása lenne több ilyennek, ha a nagy közönség pártolná azokat... A célszerűen berendezett praktikus gazdasági ipariskolában a falusi gyermekek nemcsak vidékük jólétének és gazdaságának természetes és áldásos forrásaival ismerkednek meg, de arra is gyakorlati mó-

don rávezetik őket, hogy hol keressék ezeket a forrásokat? hogyan találják meg? okosan és tevékenyen hogyan vegyék hasznát? s hogyan lehetne azt saját hasznukra és a nagy közönség előnyére még közelebb hozni?¹⁾

Ezek a komoly kérdések elárulják Tessedik európai látókörét, de megmutatják a probléma feladatkörét is. Jó talaj, értelmes koponya, erős munkáskéz a földművelő állam boldogulásának alapjai s a jól kiművelt emberfők még a terméketlen talajt is termővé tudják varázsolni. Nyugati és északi államok régen felismerték ezt az igazságot. Ilyen ország volt Dánia is, mely már a múlt század végén oly törvényt hozott, mely lehetővé teszi, hogy a földmunkás saját földjén okszerűen és belterjesen gazdálkodjék s tudatosan és büszkén végezze termelő munkáját.²⁾ Hogy ez megtörténhessék, ahhoz igazi népkultúrát kellett teremteni s erre igazán nagyszerű útmutatást adott a dán állam.

Dániában már a múlt század végén 68 népfőiskola volt, melyet évente 600 tanuló látogatott. 1900-ig 82,000 ifjú és 40,000 leány tanult ezen intézetekben. Társadalmi alakulatok voltak ezek, az állam segítette őket, ösztöndíjas helyekről gondoskodott.³⁾ Felmérhetetlen hatása volt ennek a munkának. Hiszen a kultúra-terjesztés sablonos menete az volt eddig, hogy a kiművelt emberek elszakadtak a földtől, a falutól, elurасodtak, elidegenedtek az ősi tradícióktól, az újabb népművelés eredménye pedig az lett, hogy a paraszt megismerte az emberi és polgári viszonyokat, megismerte hazája történetét, irodalmát, a szellem értékeit és megtanulta, hogy a helyes földművelés is a szellem produktuma és hogy a természet szigorúságát vagy a történet szeszélyeit intenzív gazdasági kultúrával lehet javítani. Az így kiművelt nép nem a földjétől való megváltásban, hanem annak okszerű művelésében látja a kiemelkedés lényegét.

A dán felismerés hatott. Példáját követték Északamerika, a svédek, norvégek. 1900-ban a svédeknek 30, a norvégoknak 15, a finneknek 13 népfőiskolájuk volt. Érthető ez, hiszen szellemi gyarapodás és vagyonosodás együtt jártak e folyamatban.

Ez a népkultúra teszi ma is oly rokonszenvesé a finn tanyarendszert, amelyről Kodolányi János oly rokonszenves képet rajzol *Suomi a csend országa* c. útleírásában.⁴⁾ Nálunk az Alföld átkának tartják a tanyarendszert, az igazi népkultúra más helyzetet teremt:

Lettországból alig vannak falvak, inkább csak közigazgatási központok, orvosi székhelyek. Az egész ország tele van hintve kisbirtokokon emelkedő tanyákkal, nem vályogból épült vityillókkal, hanem dús kertek közt virító, emeletes faházakkal. Nemcsak Lettország, hanem Észtország, sőt Suomi is úgyszólván egy-egy nagy tanyarendszer.“ (9. l.)

A mai Finnország példája dokumentálja leginkább, hogy a nép-

¹⁾ Tessedik: Szarvasi Nevezetességek. Tizenkét paragrafus a magyar iskolaügyről. A Magyarságtudomány könyvei. I. 120.

²⁾ Szeberényi Lajos: A földművelő munkások földszerzését előmozdító törvény Dániában. Corvina, Bcsaba, 1905.

³⁾ L. Schneller István: University Extensivn. Paed. Dolg. I. 192.

⁴⁾ Bp. 1937.

kultúra az igazi általános kultúra, mert csak ez képes a gondolkodást gyökeresen javítani. A mi diplomásaink irtóznak attól, hogy falura menjenek, a finnországi diplomások egy népkultúrától megszépített országban a legkisebb faluban sem érzik magukat az Isten háta mögött. Az igazi népművelés szünteti meg csupán a bántó ellentétet, mely a fejlett technika és kultúra között fennáll. A kultúra és civilizáció viszonylagosan tökéletes egysége teszi Finnországot oly varázslatossá az idegenek előtt. 1937-ben már *51 parasztfőiskola* van Finnországban. Azokon a birtokokon, melyeket a parasztok számára parcellákra osztottak, az egykori urasági házat meghagyták gazdasági iskolának vagy múzeumnak. Így ezeknek a parcellázott kisbirtokoknak nemcsak anyagi, de szellemi hozadéka is megsokszorozódott.

„Kik tanulnak ezeken a főiskolákon? Tizenhét éves parasztiúk és leányok. Ott laknak a szép tornácos, emeletes, modernül és meleg otthonossággal berendezett faépületben. Könyvtár, társalgó és zeneterem, ragyogóan tiszta étterem és kedvesen egyszerű lakószobák várják őket. Az elméleti tárgyak között első sorban a földművelés és állattenyésztés, tejgazdaság, szövetkezeti szervezet, értékesítés, stb. szerepel, de előkelő helyet foglalnak el a humanista tárgyak is. A gyakorlati munka kint folyik a mintagazdaságban. Egy-egy tanfolyam félévig tart, az ellátást költség és tandíj mintegy 15 pengő havonta, a szegény ifjak költségeit azonban az állam viseli. Osztályszellem tehát, mint Finnországban sehol, itt sem érvényesül.“ (56. l.)

Ez az intenzív kultúra természetesen karöltve jár oly birtokpolitikával, mely lehetővé teszi, hogy a földmunkás is kettőzött lelkesedéssel dolgozzék saját birtokán.

„Tessék ma megnézni a statisztikát, mit és milyen termel a finn kisparaszt. Mit exportál szövetkezetei útján, mennyi iparcikket vesz fel, mennyi könyvet fogyaszt, hogy miként növekszik az általános jólét s hogy van-e munkanélküliség és hogy mennyit ad az állam tudományos és művészeti célokra. *Minden a népből indul ki és oda tér vissza.* Az emberek, akik az országot kormányozzák, akik a szellemi életet irányítják, akik a közigazgatásban szolgálnak, az írók és művészek mind a népből származnak és a nép érzéseit, vágyait, céljait hordozzák magukban.“ (79. l.)

S hogy milyen dúsan virágzó népkultúra van itt, arra jellemző, hogy a finn *Nagyszótár* szerkesztőségének kb. 2000 *parasztlevelezője* van s ezek a parasztok a legcsodálatosabb pontossággal és tárgyilagos-sággal tájékoztatják a tudósokat nyelvészeti és néprajzi kérdésekben.

Ez a finn szellemiség hatja át az első és ma még egyetlen magyar népfőiskolát, a Nagytarcsai *Tessedik Sámuel Evang. Ifjúsági Missziós Intézetet*. A társadalmi megmozdulásban ritkán vannak ötletszerű véletlenségek s az se véletlen, hogy ez az intézet megalakult, hogy Tessediktől vette nevét és hogy *Szenczy Gábor* apostoli buzgalmán kívül a finnek testvéri megértése hozta létre.

Szenczy Gábor a lelkészek új nemzedékéből való. A *cura pastoralis* mélyebb értelemben fogja fel, mint általában a régi lelkész-nemzedék. Valamint Tessedik, ő is a praktikus útmutatásban látja a nép-

nevelést és nem pusztán az ígéhirdetésben. A történeti változások után ez az új lelkiség lett úrrá a lelkésznevelésben és ez indította Szenczy Gábort is arra, hogy magát a népéletet tanulmányozza és hogy tapasztalatszerzésért épen Finnországba utazzék. 1929-ben járt künn először s természetes, hogy a finn népnevelésnek az egész néplelket formáló élme nye nem maradt rá hatás nélkül. „*A parasztember Magyarországon mitsoda és mi lehetne?*“ vetette fel a kérdést Tessedik jó másfél századdal ezelőtt, a háborús összeomlás után a népet szerető magyar lelkész joggal megkérdezhetette: *mi lehetne a magyar paraszt Magyarországon?*

Tapasztalatai, a finn lelkészekkel fenntartott kapcsolatai egyre jobban érlelték benne a gondolatot, hogy a *jót érdemes is, kell is* utánozni.

Szenczy Gábor nagyon jó megérzéssel megérezte, hogy bármennyire újításnak látszik is a népfőiskola, ezzel tulajdonképpen egy több évszázados tradíciót kell feleleveníteni. A népfőiskola gondolata nálunk is élt már, de a gyakorlatban rendszerint eltértek az elmélet eredeti intencióitól, amidőn vagy gazdasági iskola vagy népmívelő tanfolyam gyanánt valósították meg. Szenczy Gábor *kevesebbre* gondolt, mint képesítést adó vagy ismereteket megszerező intézményre, de a valóságban mégis *többre*, mikor úgy fogalmazta meg a gondolatot, mint „*ember és lélekformáló intézményt, mely a keresztény közösségi élet teremtő erőivel dolgozik.*“ És jól ismerte az előzményeket. Ismerte a külföldön *Goundvight Severin* dán lelkész törekvéseit és alkotásait s a dán hatás alatt Norvégiában, Skandináviában, Németországban, Ausztriában lefolyt mozgalmakat és megalakult népfőiskolákat s ismerte nálunk Tessedik Sámuel, Berzeviczy Gergely, Berzsényi Dániel, Nagyváthy János népnevelő gyakorlatát és koncepcióit.

1937-ben száz finnországi lelkész élvezi a magyarok vendégszeretetét; visszautazásuk előtt hálából gyűjtést rendeznek, hogy megvessék alapját a nagytarcsai magyar népfőiskolának. Nemcsak anyagi alapját. Az eszme erőslelkű apostolát felismerték Szenczy Gáborban, de ők tanítványt is akartak a helyszínen nevelni. Az utolsó évtizedben egyetemi hallgatók szép számmal mentek a rokonnép közé a nyelvet, kultúrát tanulmányozni, — nos, 1937-ben Nagytarcsa községből Sebők István földmives ifjút vitték ki a finnek, egy évig ott tartották és nevelték a finn népfőiskolán, hogy itthon aztán a fiatal lélek fogékonyságával és lelkesedésével terjessze, amit künn látott, tanult.

Az eszme hódított s a gyűjtés itt is megindult, a lelkész buzdító szavai nem veszttek kárba. Telket, anyagot, berendezéseket, asztalt, tányért, villát, terítőket bőven adtak a hivek és 1938. őszén megalakult az intézmény, melynek célját így jelölték meg: „Célunk a mezőgazda iparos és tanulóifjúságot a Biblián alapuló keresztény életre eljuttatni és a mindennapi életben szükséges gyakorlati és elméleti tudással felszerelni.“

A gyűjtés az iskola céljaira Finnországban indult el Szenczy Gábor személyes buzdítása folytán s itthon is a hivek között. A finn lelkésztársak között sokan maguk is vezetői az ottani finn népfőiskoláknak, a finn ifjúságban is élt a nosztalgia: „Bárcsak el tudnánk menni Magyar-

országba!" és ebből a lelki megértésből anyagi áldozatkészség is fakadt. A finn segítség hírére itthon is nőtt a buzgalom. Alapítványok létesültek, adakozók gyűltek az építésre s nemcsak pénz, de munkát is ajánlottak fel.

Az intézet 18—25 éves ifjak nevelését tűzte ki célul, akikből erős hitű, öntudatos elméleti és gyakorlati tudással felszerelt, földhöz ragaszkodó embereket neveljen. Ma tíz növendéke van a nagytarcsai intézetnek, mely 15 kilométernyire van Budapesttől s Cinkotától kb. nyolc kilométernyire. A növendékek többnyire kisbirtokosok gyermekei, szüleiknek legkevesebb 4—5 holdjuk, legfeljebb 15—20 holdjuk van. Az intézet kisgazdaságában gyakorolhadják magukat a praktikus munkában.⁵⁾ Tanulhatnak: földművelést, fametszést, gyümölcstermelést, virágkertészetet, tyúktenyésztést, kosár-szakajtó-fonást, villany és rádió szerelést s egyéb kézügyességi dolgokat, építkezést, a ház körül szükséges praktikus munkákat annál is inkább, mert hiszen az épületek berendezése s a harmadik épület most esedékes felépítése a növendékek közreműködésével fog történni.

Amek nemcsak praktikus reáliákat tanítanak, érdeklí őket az *irodalom* és a *társadalomtudomány* is. Könyvtáruk még nem nagy, (az egyházi főhatóságok s ezek közbenjárására a földművelési minisztérium biztosan segítni fognak e hiányon) 25 kötetből áll, de az intézet vezetői a legjobb igyekezettel válogatják meg a művészi és tudományos szempontból megfelelő műveket. Nagyon lekötik a fiúk érdeklődését: *Tamási Áron: Ábel a rengetegben*, *Szabó Zoltán: Tardi helyzet* és *Illyés Gyula: Puszták népe* c. könyvei. A művészeti és reális szempontoknak érdekes összetalálkozása ez a tény s annál figyelemre méltóbb, mert a növendékek közül egy végzett csupán öt gimn. osztályt, egy 4 polgárit, 2 tanuló végzett 1—1 polgárit, a többi csak 6 elemít.

A lelkesen és segédlelkészen kívül nincsenek állandó tanáraik. De a nép között élő lelkészek, gazdák, mérnökök, tanárok állnak lelkes készséggel az ügy szolgálatában. Bizonyítványt sem nem ígér, sem nem ad az iskola. Csak életismeretet, gyakorlati készségeket, a népi élet tudatosítását és megszerettetését. Az évi tandíj 160 pengő, — de a valóságban egy tanuló sem fizet ennyit, adakozások, alapítványok lehetővé teszik a kedvezményes ellátást. A nevelő tényezők között hangsúlyoznunk kell az egyszerű milieut, melyet a finnek és magyarok megértő áldozatkészsége teremtett meg. Először a finnek által adományozott ház kerül tető alá, melyen ott lebeg a finnek kékkeresztes fehér zászlója; a második épületben a piros fehér zöld zászló mutatja, hogy ez a magyar munka és megértés eredménye. A harmadik épülethez minden akadályt legyőző hittel most gyűjtik az anyagot és munkára kész embereket.

Akik ezekből az egyszerű épületekből hazakerülnek, magukkal viszik az egészséges, praktikus és munkás élet gondolatát, de nem viszik magukkal a fényűzés igényét. Nevelőik élő szava, az elkészített rajzok,

⁵⁾ Az egész földterület, ami az intézet kezén van, csak két kis magyar hold. Egyik holdon épülnek az épületek és jövendő épületek, játszótér stb. A másik fele a zöldéséges és gyümölcsös. Addig is, míg több földet szerez az intézet, a házak közé gyümölcsös ültetését tervezik.

dolgozatok mind az egyszerű, józan életigények felé mutatnak.

Átnéztem néhány *dolgozatot*. Az egyik népdalokat ír össze; a másik gazdasági többtermelesi kérdéseket fejteget; a harmadik erre a kérdésre felel: milyen érzelmekkel jött a népfőiskolába? A negyedik: a községháza szerepét magyarázza, az ötödik: hogyan kell vezetni a vasárnapi iskolát? Felelete, hogy mindenkorú gyermeket be kell vonni e mozgalomba, mert „*a gyermekekben fejlődik ki a közösség*“. A hatodik a tőke szerepét világítja meg a falusi ember életében. Az érzelmi skálától a logikai és szociális megfontolásig minden fokozaton végigvezetnek minket e dolgozatok és arról is alkalmunk van meggyőződni, hogy ezek a fiúk tényleg nyitott szemmel és missziós lélekkel értékelik az életet.

Milyen legyen az ifjúsági élet? — erről a kérdésről tanácskoznak Erős Sándor gödöllői nagytiszteletű úrral és mindegyik fiú fesztelenül elmondja a maga elgondolását, tapasztalatát: az egyik népművelő előadásokat ajánl, a másik a szórakozások módjáról számol be (olvasókör, sakkjátszás), a harmadik a bibliamagyarázat értékét hangsúlyozza, a negyedik színdarab előadását tartaná jónak, hivatkozva egy szomszéd falu ifjúságára, mely *Az ember tragédiája* előadását tűzte ki feladatául. Vezető tanár és növendékek a legnagyobb megértésben készülnek itt a külső fórumokon még kaotikusan kavargó új magyar életre. S ez a megértés annál természetesebb, mert hiszen Szenczy Gábor és Ferenzy Vilmos nagytiszteletű urak reggeltől-estig mellettük állnak jó baráti tanácsaikkal.

Mindebből természetesen következik egy oly *misszionárius-típus* kialakulása, amelyről valamikor nagy *Tesseaik* álmódott. Ezt sejteti a Finnországban járt Sebők István nagytarcsai földműves ifjú személye is. Egy éven át volt növendéke a lapinlahti népfőiskolának, ahol koedukációs rendszerben nevelték a fiú és leánynövendékeket. Megkérdeztem Sebők Istvánt: mi az, ami legmaradandóbb emlék gyanánt él benne a népfőiskolai élményekből? A *közösség érzése* fogta meg leginkább, a benső viszony a tanulók közt, mely arra bírta őket, hogy lelki kérdéseiket egymásnak feltárják s mely még az iskolai éven túl is erős kapocs gyanánt fűzi őket össze. *Ez a közösségérzés* — így érezte Sebők István — *év elején még nem hatotta át mindegyik növendéket, de a tanév végére már a testvéri szellem egybeforrasztó erejénél fogva lassan eltűntek a válaszfalak*. Vakációban 30–40 km távolra látogatták egymást kerékpáron, egy-egy tanyaközpontban megpihenve folytatták útjukat a viszontlátás reményében. Ő maga is állandó levelezésben és lelki kontaktusban van finn barátaival. Nyílt eszű ifjú Sebők István, tele vallásos buzgalommal s előre láthatóan egyike lesz azoknak az irányító szellemeknek, akik a magyar falu lelkiségét példaadással újjáteremtik. És hogy az „*újarcú*“ paraszt kialakulóban van, annak jellemző dokumentuma az az előadás, melyet egyik népfőiskolás ifjú, Kurucz János tartott társai előtt:

„Öntudatos szabad magyar parasztról kell beszélnem. Először is van egy szó, amit tisztáznunk kell: paraszt. Ez a szó eddig megalázást, kigúnyolást jelentett. A régiebb időkben azokat a magyarokat jelentette,

akik földműveléssel foglalkoztak. Ez a munkaág, amikor még kevés volt az ember és a termény sok volt, nem volt olyan megbecsült. Most az államelmélet nem azt mondja, hogy az államot a nagybirtok és képviselők alkotják, hanem a mai állam munkaállam, amelyben annak a munkásnak van legfontosabb szerepe, amelyik a legfontosabb anyagot állítja elő: a parasztnak... Most nézzük a másik dolgot, az *öntudatot*. Először is mit értünk öntudaton vagy van-e egyáltalán ilyen? Öntudat az, mikor az ember tudatában van annak, amit ér. De csak akkor öntudat, ha magunkat annyira értékeljük, amennyit valóban érünk, mert ha többre értékeljük magunkat, az már gőg, illetőleg elbizakodottság és olyan feladatokra vállalkozunk, melyeket nem tudunk megtenni és ezt követi a keserves csalódás... Ez az öntudat hiányzik belőlünk magyar parasztokból, akik vállvonogatva mondjuk: nem bánom én akárhogyan is van, vagy legyen, ami lesz... Erre az öntudatra van szüksége a magyar parasztnak, hogy tudja magát értékelni és azt a helyet foglalja el, ami tényleg megilleti... Amint tudjuk, az egyes öntudatokból tevődik össze a nemzeti öntudat, mivel pedig az ország nagy részének lakói parasztok, *óriási jelentősége van az egyes parasztember öntudatának*...¹⁾

Az intézmény ma még formájában kezdetlegesnek látszik, de ebből a dolgozathoz elég világosan bontakozik ki az a szellem, mely az első magyar népfőiskolát jellemzi. Nyugodt, vallásos lelkű, józan ítéletű parasztokat akar nevelni, akik tudatában vannak paraszti mivoltuknak, de tudatában annak is, hogy *parasztságukat nem kell szégyelniük, sőt ellenkezőleg: a népi erők, a népi művészet, a népi érdekfelismerés nagy értékei, épen az ő életmunkájukon át mennek át a magyar élet vérkeringésébe.*

Kemény Gábor.

A tanárság helyzete a társadalomban*

I.

A tanárság szervezetlensége.

A tanárság társadalmi helyzetének kérdése, illetőleg az a tény, hogy helyzete a társadalomban nem áll arányban nemzeti szempontból is fontos munkájának értékével és fontosságával, nem újkeletű probléma. E kérdésnek azonban időszerűséget adnak illetékes helyen elhangzott kijelentések, melyek szociális téren általában fennálló kérdések igazságosabb rendezését ígérik, lelki, társadalmi és gazdasági reformok szükségességét hirdetik. Ami pedig a tisztviselői társadalmat illeti, itt elsősorban a tanárság az, amelynek életnívóját legalább megközelítőleg „nyugati színvonalra” kellene emelni, annál is inkább, mert a Kárpátok medencéjében mi hangoztatjuk legerősebben a „kultúrfőlényt”.

A tanárságnak a társadalomban azt a helyet kell elfoglalnia, amely egyetemi végzettségével járó társadalmi állásánál fogva és a nemzet jövője szempontjából döntő

¹⁾ Tessedik Népfőiskola 7. sz. körleveléből.

* A következő két — fiatal tanárok tollából származó — cikk érdekesen egészíti ki Járay Imre múlt számunkban közölt fejtegetéseit. Szerk.